

Piotr KOWALCZYK
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Ekonomiczny
Zakład Zarządzania Zasobami Ludzkimi

ROLA KAPITAŁU SPOŁECZNEGO W ZARZĄDZANIU ZASOBAMI MIASTA

Streszczenie. Przedmiotem artykułu jest próba oceny poziomu kapitału społecznego w mieście Lublin oparta na wskaźnikach przedstawionych w raporcie z 2015 r. dotyczącym polskich metropolii. W pierwszej części artykułu przedstawione zostały wybrane koncepcje kapitału społecznego zaproponowane przez badaczy z dyscypliny nauk o zarządzaniu oraz dyscyplin pokrewnych, tj. socjologii, politologii oraz koncepcję opracowaną przez Bank Światowy. W następnej części artykułu opisane zostały zależności pomiędzy kapitałem społecznym a rozwojem społeczno-gospodarczym oraz przedstawiono wskaźniki mierzenia kapitału społecznego zaproponowane w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 oraz pozostałej literaturze. Druga część artykułu poświęcona jest ocenie poziomu kapitału społecznego w mieście Lublin z wykorzystaniem wybranych wskaźników mierzenia kapitału społecznego na podstawie danych z raportu z 2015 roku dotyczącego polskich metropolii.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, rozwój gospodarczy, wskaźniki mierzenia kapitału społecznego

THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN MANAGING CITIES RESOURCES

Summary. This article examines evaluation of social capital in the City of Lublin basing on indexes provided in 2015 report on Polish metropolises. The first part of the article explores not only selected social capital concepts introduced by scholars specialising in management and related sciences, i.e. sociology, political science, but also the concept developed by the World Bank. Further, the article explains the relations between social capital and socio-economic development. Additionally, it details social capital measurement indexes used provided in a number of publications, including the Social Capital Development Strategy for the year 2020. In the second part, the author

of this article evaluates social capital in Lublin by applying selected social capital measurement indexes, basing on 2015 report on Polish metropolises.

Keywords: social capital, economic development, social capital measurement indicators

1. Istota kapitału społecznego

Do dziś powstało wiele koncepcji rozumienia kapitału społecznego. Kapitał społeczny jest jednym z kluczowych elementów kapitału intelektualnego organizacji, i ma związek z tworzeniem wiedzy w organizacji, a więc z jej konkurencyjnością i innowacyjnością^{1,2}. W literaturze może on być rozpatrywany jako zasób cennego nie tylko dla organizacji, czy dla jednostki, ale także dla społeczeństwa³. Pierwsze koncepcje kapitału społecznego rozwinęli tacy badacze, jak P. Bourdieu⁴, J. Coleman⁵ oraz R. Putnam⁶. Wielość podejść do tego pojęcia powoduje, że w literaturze przedmiotu nie ma jednej powszechnie zaakceptowanej definicji kapitału społecznego. W efekcie, istnieje wiele propozycji jego definiowania, a w rezultacie różne podejścia do jego pomiaru. Według R. Putnama podstawowym elementem kapitału społecznego jest zaufanie. R. Putnam zaufanie rozumie jako bliżej nieokreślony „klimat współpracy” postrzegany jako zaufanie społeczne lub zgeneralizowane⁷. Koncepcja Putnama zakłada, że zaufanie nie występuje jako idealistyczna wizja bezinteresownego postępowania, lecz funkcjonuje jako racjonalny wybór, który sprawia, że możliwe staje się obniżenie kosztów realizacji określonego zadania. Autor podkreśla komplementarny charakter kontaktów i zaufania – „zaufanie umacnia kooperację, a kooperacja umacnia dalsze zaufanie, co tworzy pozytywną spiralę”.⁸ Według koncepcji Putnama⁹ do stwierdzenia, że w danej społeczności mamy do czynienia z kapitałem społecznym potrzebne są trzy komponenty, takie jak: zaufanie, normy społeczne (wspólne wartości) oraz powiązania między jednostkami. „O zasobności

¹ Libertowska A.: Kapitał społeczny w zarządzaniu wartością przedsiębiorstwa. Wybrane aspekty. “Economics and Management”, nr 2, 2014, s. 89.

² Shenga M., Hartono R.: An exploratory study of knowledge creation and sharing in online community: a social capital perspective. Vol. 26, Iss. 1-2, 2015, p. 93-107.

³ Blokland T., Savage M.: Networked Urbanism: Social Capital in the City. Routledge, New York 2016.

⁴ Bourdieu P.: The forms of capital, [in:] Szeman I., Kaposy T. (eds.): Cultural Theory: An Anthology. Willey Blackwell, 2011, p. 81-94.

⁵ Coleman J.S.: Social Capital in the creation of Human Capital. “The American Journal of Sociology”, No. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure. The University of Chicago Press, Chicago 1988, p. 98.

⁶ Putnam R.D.: Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech. Znak, Warszawa-Kraków 1995, s. 285.

⁷ Theis M.: Krewni – znajomi – obywatele. Kapitał społeczny a lokalna polityka społeczna. Adam Marszałek, Toruń 2007, s.16.

⁸ Rymsha A.: Klasyczne koncepcje kapitału społecznego, [w:] Kaźmierczak T., Rymsha M. (red.): Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna. Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 2007, s. 31.

⁹ Putnam R.D.: op.cit., s. 285.

w kapitał społeczny świadczą oddolne przejawy samoorganizowania się ludzi i zaangażowania obywatelskiego. Zatem gdy jednostki o podobnych cnotach obywatelskich spotykają się i nawiązują relacje, powstaje dodatkowa wspólna jakość, która przynosi korzyści wszystkim członkom społeczności¹⁰. „Podczas gdy kapitał fizyczny odnosi się do podmiotów fizycznych, a kapitał ludzki do właściwości jednostek, kapitał społeczny mówi o więziach pomiędzy jednostkami – sieciach społecznych i normach wzajemności, a także zaufania, które z nich wynikają. Pod tym względem kapitał społeczny jest blisko powiązany z tym, co niektórzy nazywają „cnotą obywatelską”. Różnica polega na tym, że kapitał społeczny podkreśla fakt, iż cnota obywatelska jest najsilniejsza, kiedy jest umiejscowiona w gęstych sieciach wzajemnych relacji społecznych. Społeczeństwo wielu cnotliwych, lecz odizolowanych jednostek niekoniecznie musi być bogate w kapitał społeczny”¹¹.

Według F. Fukuyamy kapitał społeczny można definiować jako zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie¹². W swojej książce pt. *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu (1997)* Fukuyama sformułował następującą tezę o tym, że dobrobyt kraju i jego zdolność do rywalizacji ekonomicznej są uwarunkowane poziomem zaufania wśród mieszkańców. Według Fukuyamy istnienie wysokiego kapitału społecznego znacznie obniża koszty transakcyjne, takie jak: koszty związane z zawieraniem umów, postępowaniem sądowym oraz innymi działaniami formalnymi¹³. Fukuyama podkreśla istotną rolę nieformalnych relacji i norm panujących w społeczeństwie o wysokim kapitale społecznym. Według autora zjawisko kapitału społecznego przekłada się w sposób korzystny na sferę życia gospodarczego, m.in. przez niższe koszty mechanizmów kontrolnych, wynikających z norm obowiązujących w społeczeństwie w stosunku do formalnej kontroli zdarzeń w obrocie gospodarczym.

Warto tu także wspomnieć definicję zaproponowaną przez Bank Światowy, zgodnie z którą kapitał społeczny jest rozumiany jako: „instytucje, związki, postawy i wartości, które kierują relacjami między ludźmi i przyczyniają się do wzrostu ekonomicznego i społecznego”¹⁴.

---

¹⁰ Sierocińska K.: Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar, typy. Studia Ekonomiczne, nr 1 (LXVIII). Warszawa 2011, s. 70.

¹¹ Putnam R.D.: Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych. Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

¹² Fukuyama F.: Kapitał Społeczny, [w:] Harrison L.E., Huntington S.P. (red.): Kultura ma znaczenie. Zysk i S-ka, Kraków 2003, s. 169.

¹³ Sierocińska K.: op.cit.

¹⁴ World Bank: Understanding and Measuring Social Capital: a Multidisciplinary Tool for Practitioners, t. I. 2002, p. 2.

2. Koncepcja kapitału społecznego w krajowych dokumentach strategicznych

Z perspektywy zarządzania publicznego, a w tym przede wszystkim zarządzania miastem, warto poruszyć kwestię podejścia do kapitału społecznego przyjętą w Polsce przez Radę Ministrów. W dokumencie *Polska 2030 – Wyzwania rozwojowe* kapitał społeczny definiowany jest jako potencjał zgromadzony w polskim społeczeństwie w postaci obowiązujących norm postępowania, zaufania i zaangażowania, które, wspierając współpracę i wymianę wiedzy, przyczyniają się do wzrostu dobrostanu Polski¹⁵. Z kolei w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* przyjęto, że kapitał społeczny to wynikająca z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorów postępowania, zdolność obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, która sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiągnięciu wspólnych celów¹⁶.

Kapitał społeczny zależy od norm i wzorów postępowania, kompetencji, a także „infrastruktury społecznej” (w postaci instytucji, sieci i przestrzeni), tworzącej podstawę do budowania relacji opartych na zaufaniu. Dzięki takiemu spojrzeniu uwypuklony zostaje pragmatyczny wymiar kapitału społecznego. Zaufanie można bowiem uznać za „monetę” relacji i interakcji społecznych – jednostkę wartości, analogiczną do pieniądza na rynku wymiany ekonomicznej. Wizją Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego jest społeczeństwo, w którym:

- instytucje sprzyjają zaufaniu w relacjach społecznych, swobodnemu zrzeszaniu się oraz wymianie wiedzy i doświadczeń, a obywatele chcą i potrafią angażować się we współdziałanie na rzecz dobra publicznego i zrównoważonego rozwoju kraju;
- systemy edukacji powszechnej, w tym ustawicznej, działają na rzecz kształtowania postaw i kompetencji społecznych, a instytucje tworzą przestrzenie wspólnych wartości, wzmacniając więzi społeczne, afirmację i dumę z przynależności do wspólnoty;
- różnorodność talentów, umiejętności, kompetencji i punktów widzenia znajduje wspólną przestrzeń aktywności, służąc tworzeniu innowacji w sferze społecznej, gospodarczej i kulturowej;
- komunikacja w sferze publicznej jest wolna od zniekształceń, oparta na zasadach szacunku, tolerancji, odpowiedzialności, otwartości i uczciwości; wykorzystuje wysokiej jakości treści, sprzyjając tym samym wzajemnemu zrozumieniu różnorodnych grup

---

¹⁵ Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe. Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2008.

¹⁶ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2013, [w:] Szacki J.: Historia myśli socjologicznej. PWN, Warszawa 2007.

społecznych, obywateli i instytucji, uzgadnianiu wspólnych celów i angażowaniu się w działania na ich rzecz;

- obywatele mają dostęp do wiarygodnej, rzetelnej informacji o sprawach publicznych, a także niezbędne kompetencje, dzięki czemu mogą racjonalnie, opierając się na faktach, włączać się w debatę publiczną i brać czynny udział w podejmowaniu decyzji ich dotyczących;
- obywatele i grupy mają równy dostęp do kanałów artykulacji potrzeb i postulatów, dzięki czemu można formułować polityki społeczne skutecznie podnoszące jakość życia, wzmacniające spójność i poczucie przynależności do wspólnoty społecznej¹⁷.

3. Kapitał społeczny a rozwój gospodarczy – podstawowe zależności

Z przedstawionych wyżej wybranych definicji kapitału społecznego wynika, że podstawowym elementem kapitału społecznego jest zaufanie. Jednocześnie R. Putnam wskazuje na różne typy więzi, jakie mogą zachodzić między ludźmi i w tym kontekście wyróżnia podział kapitału społecznego na kapitał społeczny inkluzywny (spajający) oraz kapitał społeczny ekskluzywny (łączy). Według tego autora, inkluzywny „kapitał społeczny jest (...) dobry do „przetrwania”, ale (...) (ekskluzywny) kapitał społeczny jest istotny dla robienia postępów”¹⁸. Na tej podstawie można sformułować tezę, że kapitał społeczny typu inkluzywnego, kształtujący się w grupach homogenicznych, utrudnia jednostkom produktywnie włączanie się w relacje z ludźmi z innych grup społecznych. Natomiast kapitał społeczny powstający w grupach heterogenicznych tworzy zachowania bardziej korzystne dla społeczeństwa z punktu widzenia rozwoju społecznego i gospodarczego. F. Sabatini posunął się dalej w konstruowaniu tej tezy. Na podstawie badań stwierdził istnienie wysokiego poziomu negatywnej korelacji pomiędzy kapitałem społecznym inkluzywnym a indeksem rozwoju ekonomicznego oraz przeciwnie, istnienie dodatniej korelacji wskaźników rozwoju gospodarczego i ekskluzywnego kapitału społecznego¹⁹.

Zgodnie z teorią przedstawioną przez Sabatiniego jedynie wysoki poziom kapitału społecznego inkluzywnego negatywnie wpływa na rozwój gospodarczy. W pozostałych

---

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Putnam R.D.: *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*. Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 41.

¹⁹ Sabatini wymieniał dwa rodzaje ekskluzywnego kapitału społecznego: kapitał społeczny mostów – bridging social capital oraz kapitał społeczny powiązań – linking social capital, które nie zostały tu bliżej omówione. Sabatini (2006) nie badał korelacji typów kapitału społecznego ze wzrostem PKB. Użył wskaźnika produktywności pracowników oraz wskaźnika rozwoju społecznego (HDI). Implikował jednak swoje wyniki na rozwój gospodarczy. Innym torem badań poszedł J.J. Sztaudynger (2009), który otrzymał pozytywny wynik korelacji wskaźnika wzrostu gospodarczego z kapitałem społecznym rodzinnym, m.in. reprezentowanym wskaźnikiem liczby rozwodów.

przypadkach kapitał społeczny przekłada się na korzyści, zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej. W koncepcji kapitału społecznego Fukuyamy wysoki poziom kapitału społecznego powoduje m.in. obniżenie kosztów transakcyjnych (czyli m.in. kosztów związanych z zawieraniem umów, postępowaniem sądowym i innymi działaniami formalnymi), zwiększenie ilości organizacji o charakterze charytatywnym i pomocowym, oddolnym (pochodzącym ze społeczeństwa) tworzeniem dużych przedsiębiorstw²⁰. Można zatem przyjąć, że wysoki poziom kapitału społecznego obniża ryzyko prowadzenia biznesu w danym kraju, np. przez niski poziom przestępczości i korupcji lub większą rzetelność kontrahentów. Ponadto, poprzez rozwój trzeciego sektora sprzyja społecznej kontroli władz.

Według obliczeń zawartych w raporcie *Kapitał społeczny i zaufanie w polskim biznesie 2015*, straty wynikające z niezawarcia transakcji z obawy przed nieuczciwością kontrahentów można oszacować na 145 do 215 mld zł (ok. 10% PKB). Jednocześnie brak działań zwiększających zaufanie do firmy skutkowało utratą możliwości zawarcia umów o wartości 66,3 mld zł (ok. 3% PKB). W najbardziej pesymistycznym wariantcie całkowita utracona korzyść wyniosła ok. 281 mld zł, co odpowiada 13% polskiego PKB w 2014 r.²¹

Z tego badania wynika także, że:

- 52,5% przedsiębiorców wątpi w uczciwość swoich kontrahentów;
- 73% przyznaje, że „należy ciągle uważać, by nie zostać oszukanym”;
- 47,1% zadeklarowało, że „część transakcji nie dojdzie do skutku, bo nie ma zaufania do swoich kontrahentów”;
- 27,1% stwierdza, że „współpracuje tylko ze sprawdzonymi kontrahentami, nowych nie dopuszczając do podpisywania umów”;
- 53,2% uważa, że „trzeba nieustannie gromadzić dowody swojej uczciwości, inaczej partner będzie chciał udowodnić swoje zaniedbania”²².

Mając na uwadze podstawowe zależności oparte na zaufaniu, które jest podstawą kapitału społecznego, można stwierdzić, że kapitał społeczny może być istotnym czynnikiem branym pod uwagę przez inwestorów krajowych i zagranicznych przy wyborze lokalizacji inwestycji. Wysoki poziom kapitału społecznego może również korzystnie wpływać na wydajność pracy oraz oddziaływać w kierunku ograniczania zjawiska bezrobocia i wykluczenia społecznego, wpływając w ten sposób na obniżenie kosztów pomocy społecznej. Różnice w poziomie kapitału społecznego mogą wyjaśniać zróżnicowanie pod względem tempa rozwoju gospodarczego obszarów podobnie wyposażonych w kapitał rzeczowy i ludzki.

²⁰ Fukuyama F.: *Zaufanie. Kapitał Społeczny, a droga do dobrobytu*. PWN, Warszawa-Wrocław 1997.

²¹ Fazlagić J. (red.): *Raport Kapitał społeczny i zaufanie w polskim biznesie 2015*. Warszawa 2015, s. 3.

²² *Ibidem*, s. 3-6.

4. Propozycje wskaźników mierzenia kapitału społecznego

Jak wynika z przeglądu literatury, można spotkać się z różnymi wskaźnikami pomiaru kapitału społecznego. Poniżej zaprezentowano najczęściej stosowane wskaźniki, które zastosowano w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego²³. Można tu wyróżnić trzy kategorie wskaźników: główny, kluczowe oraz pomocnicze. Wskaźnik główny obrazuje poziom uogólnionego zaufania Polaków. Pozostałe dwie kategorie wskaźników można scharakteryzować następująco:

- Wskaźniki kluczowe:
  - odsetek Polaków preferujących postawę kooperacji,
  - odsetek Polaków mających poczucie wpływu na sprawy swojego miasta/swojej gminy,
  - odsetek Polaków angażujących się w wolontariat,
  - odsetek Polaków wykorzystujących Internet jako narzędzie komunikacji społecznej,
  - odsetek Polaków uczestniczących w wybranych obszarach kultury.
- Wskaźniki pomocnicze:
  - zaufanie społeczne do nieznajomych,
  - zaufanie społeczne do władz lokalnych miasta/gminy,
  - zaufanie społeczne do urzędników administracji publicznej,
  - zaufanie społeczne do gazet,
  - zaufanie społeczne do telewizji,
  - odsetek obywateli angażujących się w działania na rzecz dobra wspólnego,
  - odsetek urzędów administracji publicznej współpracujących finansowo i poza-finansowo z organizacjami pozarządowymi,
  - frekwencja w wyborach parlamentarnych,
  - odsetek Polaków mających poczucie wpływu na sprawy kraju,
  - liczba zbiorów cyfrowych w bibliotekach,
  - odsetek zbiorów cyfrowych w bibliotekach,
  - udział w e-demokracji,
  - udział wydatków budżetu jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem.

---

²³ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2013, s. 75-80.

Dodatkowo w literaturze²⁴ można znaleźć następujące propozycje wskaźników dotyczących kapitału społecznego:

- liczba stowarzyszeń,
- członkostwo w grupach dobrowolnych lub liczba takich grup,
- frekwencja wyborcza,
- poziom uogólnionego zaufania Polaków (odsetek respondentów, którzy, oceniając życie społeczne w Polsce, przychylają się do stwierdzenia, że: Ogólnie rzecz biorąc, większości ludzi można ufać),
- zaufanie społeczne do: nieznanym, władz lokalnych miasta/gminy, urzędników administracji publicznej, gazet, telewizji,
- czytelnictwo czasopism/odsetek Polaków wykorzystujących Internet jako narzędzie komunikacji społecznej,
- pomiar zachowań altruistycznych:
  - a. wielkości udziału wydatków na cele charytatywne względem ogólnych wydatków czynionych przez poszczególne osoby,
  - b. odsetek osób, które odpisały w zeznaniu podatkowym kwoty przeznaczone na darowizny,
  - c. odsetek osób angażujących się w wolontariat,
  - d. mierzenie liczby osób oddających krew,
- wskaźniki braku kapitału społecznego:
  - a. wskaźnik przestępczości,
  - b. odsetek rozwodów,
  - c. ilość zażywanych narkotyków,
  - d. liczba procesów,
  - e. wskaźnik samobójstw,
  - f. rozmiar szarej strefy.

4.1. Kapitał społeczny w mieście Lublin na tle województwa lubelskiego i kraju

Poniżej zaprezentowano dane dotyczące poziomu kapitału społecznego w okresie 2010-2015 w mieście Lublin, w województwie lubelskim oraz w Polsce z wykorzystaniem wybranych wskaźników dostępnych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego²⁵, które korespondują ze wskaźnikami wykorzystywanymi w literaturze

---

²⁴ Działek J.: Kapitał społeczny – ujęcia teoretyczne i praktyka badawcza. *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr 3(45), 2011; Sierocińska K.: Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy. *Studia Ekonomiczne*, Nr 1 (I, XVIII), 2011; Pawłowska E.: Kapitał społeczny – diagnoza i pomiar. *Zeszyty Naukowe*, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 63a. Politechnika Śląska, Gliwice 2012.

²⁵ Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, 30.09.2016.

przedmiotu oraz w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego²⁶. Są to: liczba fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych, liczba zbiorów elektronicznych zinwentaryzowanych w placówkach bibliotecznych, wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r. (wybory do sejmików województw, rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast) oraz w wyborach samorządowych w latach 2006 i 2010.

Tabela 1

Liczba fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych

Fundacje		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska		12 444	13 617	15 219	17 098	19 304	22 356
woj. lubelskie		498	555	619	683	793	924
Lublin		312	344	376	409	471	531
Stowarzyszenia i organizacje społeczne		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska		92 044	95 870	100 299	104 237	107 876	112 501
woj. lubelskie		5 603	5 809	6 052	6 248	6 394	6 633
Lublin		1 104	1 118	1 159	1 197	1 230	1 273

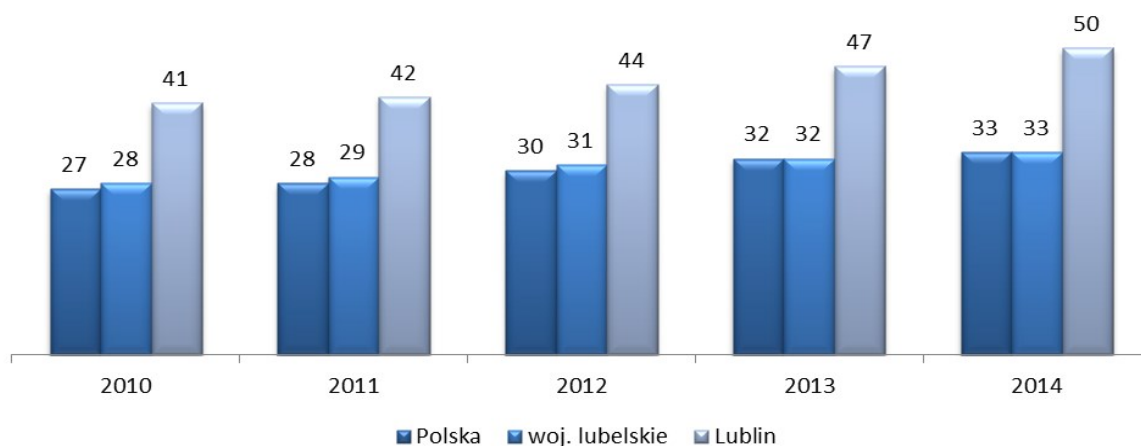
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

W 2015 r. w Lublinie funkcjonowało 531 fundacji oraz 1 273 stowarzyszenia i organizacje społeczne. W porównaniu do 2010 r. ich liczba zwiększyła się odpowiednio o 70,2% oraz 15,3%. Fundacje oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne zarejestrowane na terenie miasta Lublin stanowiły niemal ¼ podmiotów z tego sektora w całym województwie lubelskim.

W porównaniu do województwa oraz kraju, Lublin bardzo dobrze wypada pod względem liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W latach 2010-2014 w każdym roku wartość wskaźnika dla Lublina przewyższała wartość dla województwa lubelskiego i dla Polski. Ponadto, w 2014 r. w porównaniu do 2010 r. wzrosła ona o niemal 22%.

W 2014 r. w placówkach bibliotecznych znajdujących się na terenie Lublina liczba zbiorów elektronicznych zinwentaryzowanych wynosiła 970 i była ponadtrzykrotnie wyższa niż w 2011 r. Tempo wzrostu dla miasta zdecydowanie przewyższało tempo dla województwa, które wyniosło 60% oraz dla Polski, które wyniosło 17,6%. Liczba wypożyczeń księgozbioru na jednego czytelnika w placówkach bibliotecznych w analizowanym okresie w każdym roku była wyższa w Lublinie niż wartość w województwie i kraju. Należy jednak zauważyć, że zarówno w przypadku miasta, jak i województwa i kraju wartość wskaźnika w 2014 r. była niższa niż w 2010 r.

²⁶ Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta Uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020”.

Rys. 1. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców
 Fig. 1. Foundations, associations and social organizations per 10 thousand residents

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Lublinie w 2014 r. stanowiły 2,54% ogólnej sumy wydatków. Ich udział w porównaniu do 2010 r. był niższy o 0,71 p.p. W 2014 r. udział tego rodzaju wydatków w budżecie miasta był niższy niż w województwie (o 1,42 p.p.) oraz kraju (o 1,49 p.p.).

Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r. w Lublinie była niższa niż w województwie i w kraju i wyniosła 40,93% w wyborach do sejmiku województwa, 41,02% w wyborach do rady miasta oraz 41,03% w wyborach prezydenta miasta. Podobnie jak w latach 2014, 2006 i 2010 frekwencja w wyborach samorządowych w Lublinie była niższa niż w województwie i kraju.

5. Kapitał społeczny w Lublinie – Ranking Moja Polis

W rankingu gmin aktywnych społecznie przygotowanym przez portal „Moja Polis”²⁷ we współpracy z pismem samorządu terytorialnego „Wspólnota”, wzięto pod uwagę cztery wymiary aktywności społecznej:

- aktywność obywatelską, mierzoną frekwencją w ostatnich wyborach: samorządowych, prezydenckich i parlamentarnych,
- obszar zinstytucjonalizowanej aktywności mieszkańców mierzony liczbą fundacji i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,

²⁷ Społeczna gmina. Ranking aktywności społecznej w samorządach. Wspólnota Moja Polis, https://www.mojapolis.pl/articles/art/gminy-aktywne_spoecznie_ranking/, 30.09.2016.

- wsparcie udzielane przez administrację samorządową organizacjom społecznym, czyli wartość środków przekazanych fundacjom, stowarzyszeniom i innym organizacjom przez gminy w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców,
- aktywność przejawiającą się w akcjach społecznych i nieformalnych inicjatywach, której miarą była liczba zbiórek publicznych na 10 tys. mieszkańców.

W grupie 39 miast powyżej 100 tys. mieszkańców, Lublin zajął 10 miejsce, osiągając bardzo dobry wynik w pierwszych dwóch kategoriach, przy przeciętnym na tle innych miast wsparciu NGO's przez gminę²⁸.

6. Kapitał społeczny w Lublinie na tle innych metropolii – Raport o polskich metropoliach 2015

Kapitał Ludzki i Społeczny (KLS) jest jednym z 7 kapitałów, które zostały zmierzone w Raporcie firmy PwC w 12 polskich metropoliach²⁹. Określa on jakość zasobów ludzkich: wiedzę i kwalifikacje, strukturę demograficzną, prorynkowe nastawienie zachęcające do aktywności gospodarczej.

Autorzy Raportu stwierdzają, że Kapitał Ludzki i Społeczny oznacza syntetyczną miarę wartości zasobów ludzkich, którymi dysponuje miasto. Za najważniejsze dla potrzeb pomyślnego rozwoju uznano w Raporcie pięć cech: demografię, wykształcenie, nastawienie mieszkańców do gospodarki rynkowej, funkcjonowanie na rynku pracy oraz aktywność społeczeństwa obywatelskiego.

Według badaczy z PwC ludzie są najważniejszym i najcenniejszym zasobem, określającym szanse rozwojowe miasta. We współczesnym świecie można kupić niemal wszystko: wynająć firmę reklamową, która dokona promocji miasta, znaleźć inwestorów, którzy wyłożą pieniądze na rozwój infrastruktury, zbudować sprawną administrację i system internetowej obsługi mieszkańców miasta, ale nic nie zastąpi ludzi: ich kwalifikacji, zapału do pracy, aktywności w działalności gospodarczej i społecznej. Na dłuższą metę to właśnie ludzie – a szerzej mówiąc, Kapitał Ludzki i Społeczny, czyli zespół cech określających wartość posiadanych zasobów ludzkich – decydują o rozwoju ekonomicznym i o sukcesie miasta.

Wartość zasobów ludzkich zależy od wielu czynników. Na część z nich możemy wpływać w niewielkim stopniu (np. na strukturę demograficzną). Nie można również zmusić ludzi do działalności gospodarczej i społecznej – choć można starać się do niej zachęcać i ułatwiać

---

²⁸ Ibidem.

²⁹ Raport o polskich metropoliach 2015. PwC 2015, <http://www.pwc.pl/pl/publikacje/2015/raport-o-polskich-metropoliach-2015.html>, 30.09.2016.

wszelkie inicjatywy w tym zakresie. W niektórych dziedzinach – np. edukacji albo rynku pracy – możliwości aktywnych działań ze strony władz miejskich są całkiem znaczące³⁰.

Poniżej zostały zaprezentowane najważniejsze według autorów Raportu wskaźniki (cechy) Kapitału Ludzkiego i Społecznego w kontekście pomyślnego rozwoju³¹.

Tabela 2

Kapitał Ludzki i Społeczny – podsumowanie wskaźnika PwC

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Kapitał Ludzki i Społeczny ogółem (KLS)	95,8	108,2	101,0	106,3	92,4	117,5	121,4	81,0	115,2	86,0

Źródło: Dane przekazane przez firmę PwC

Sytuacja demograficzna miasta określona jest w pierwszej kolejności przez strukturę wieku oraz przez liczbę rodzących się dzieci. Zgodnie z przyjętą metodyką, podstawowe wskaźniki użyte do pomiaru KLS w zakresie demografii to: wskaźnik obciążenia demograficznego, udział osób starszych w ludności miasta oraz liczba urodzin dzieci na 1 000 mieszkańców³².

Tabela 3

KLS: sytuacja demograficzna

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Wskaźnik obciążenia demograficznego	0,58	0,57	0,58	0,60	0,54	0,58	0,62	0,53	0,57	0,62
Udział osób starszych w ludności (%)	20,4	21,1	22,5	21,9	17,8	21,3	22,4	18,1	21,5	24,3
Liczba urodzeń dzieci na 1 000 mieszkańców	9,1	9,7	8,6	9,2	10,7	10,3	10,7	9,4	9,6	8,2
Wskaźnik PwC (średnia dla 12 miast = 100)	100,6	101,8	95,4	92,8	113,4	103,2	100,9	108,6	101,0	88,8

Źródło: „Raport o polskich metropoliach 2015” dla poszczególnych miast. PwC oraz Bank Danych Lokalnych GUS.

³⁰ Ibidem.

³¹ Uzupelnienie wartości wskaźników w poniższych tabelach jedynie na podstawie „Raportu o polskich metropoliach 2015” nie było możliwe dla wszystkich miast. Dlatego też część wskaźników została uzupełniona zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS lub pozostawiona bez wartości.

³² Raport o polskich metropoliach 2015, PwC 2015, s. 13.

We współczesnej gospodarce o jakości zasobów ludzkich decydują w znacznej mierze kwalifikacje. W Raporcie dokonano więc analizy przeciętnego poziomu wykształcenia mieszkańców: im lepsze wykształcenie, tym bardziej atrakcyjnym miejscem staje się miasto do inwestowania i prowadzenia działalności. Wg metodyki firmy PwC, podstawowe wskaźniki użyte do pomiaru KLS w zakresie wykształcenia to odsetek osób z wykształceniem wyższym i średnim, liczba studentów szkół wyższych przypadających na 1000 mieszkańców oraz wskaźnik czytelnictwa gazet (procent ludności regularnie czytających jeden z trzech głównych dzienników ogólnokrajowych)³³.

Tabela 4

KLS: wykształcenie

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Odsetek osób z wykształceniem wyższym i średnim (%)	26,6	-	-	-	30,4	-	40	24	26,6	19
Liczba studentów szkół wyższych przypadających na 1000 mieszkańców	209	225	191	127	262	221	148	120	199	117
Wskaźnik czytelnictwa gazet (%)	16	-	-	-	12,5	-	-	14	-	-
Wskaźnik PwC (średnia dla 12 miast = 100)	113,4	111,5	95,7	84,1	121,7	111,7	122,7	91,4	114,6	76,3

Źródło: „Raport o polskich metropoliach 2015” dla poszczególnych miast, PwC oraz Bank Danych Lokalnych GUS.

Według autorów Raportu na perspektywy rozwoju wpływa też stosunek mieszkańców miasta do gospodarki rynkowej – tam, gdzie ludzie bardziej akceptują reguły rynku, łatwiej się też do niego dostosowują, są bardziej aktywni i odnoszą większe sukcesy gospodarcze. Wskaźnikiem użytym do pomiaru KLS w tym zakresie jest zarejestrowany odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą³⁴.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, s. 14.

Tabela 5

KLS: stosunek do gospodarki rynkowej

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Zarejestrowany odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą (%)	9,0	10,8	9,1	10,2	8,7	12,7	12,7	8,5	11,2	9,1
Wskaźnik PwC (średnia dla 12 miast = 100)	86,5	104,8	98,4	107,2	82,9	119,9	114,0	79,7	111,4	93,8

Źródło: „Raport o polskich metropoliach 2015” dla poszczególnych miast, PwC oraz Bank Danych Lokalnych GUS.

Sytuacja na rynku pracy, z punktu widzenia kapitału ludzkiego, to przede wszystkim dostępność pracowników o poszukiwanych przez pracodawców kwalifikacjach. W mieście o wysokim kapitale ludzkim powinno obserwować się niską stopę bezrobocia. KLS w zakresie rynku pracy mierzono analizując stopę bezrobocia – ogólną oraz wyliczoną jedynie dla młodzieży³⁵.

Tabela 6

KLS: rynek pracy

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Stopa bezrobocia (%)	8,6	5,2	4,7	5,6	7,8	3,2	4,3	11,9	4,3	10,8
Wskaźnik PwC (średnia dla 12 miast = 100)	68,0	115,4	100,4	120,2	70,2	178,1	132,2	55,1	151,7	57,5

Źródło: „Raport o polskich metropoliach 2015” dla poszczególnych miast, PwC oraz Bank Danych Lokalnych GUS.

Wysoka aktywność społeczeństwa obywatelskiego oznacza, że w mieście istnieje duży kapitał społeczny – ludzie są gotowi do działań we wspólnym interesie. KLS w zakresie aktywności społeczeństwa obywatelskiego mierzono poprzez ilość zgłoszonych projektów do budżetu partycypacyjnego w przeliczeniu na liczbę mieszkańców oraz średnią frekwencję wyborczą (wybory parlamentarne 2011, wybory prezydenckie 2010, europejskie i samorządowe 2014)³⁶.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

Tabela 7

KLS: aktywność społeczeństwa obywatelskiego

	Lublin	Kraków	Katowice	Trójmiasto	Rzeszów	Poznań	Warszawa	Białystok	Wrocław	Łódź
Średnia frekwencja wyborcza (%)	48	51	-	-	50	-	-	-	-	-
Wskaźnik PwC (średnia dla 12 miast = 100)	110,5	107,5	115,1	127,4	73,8	74,7	137,3	70,2	97,5	113,7

Źródło: „Raport o polskich metropoliach 2015” dla poszczególnych miast, PwC.

7. Podsumowanie

Kapitał społeczny oraz jego pomiar jest procesem skomplikowanym, co wynika z wielości stosowanych definicji oraz wielu różnych koncepcji stosowanych mierników poziomu tego parametru. Większość badaczy oraz instytucji zajmujących się kapitałem ludzkim podkreśla istotny wpływ poziomu kapitału społecznego na rozwój danej społeczności zarówno w obszarze społecznym, jak i ekonomicznym. Miasta, jako ośrodki skupiające wiele jednostek o różnych kompetencjach, w sposób szczególny obrazują poziom istniejącego w nich kapitału społecznego. Z przedstawionych powyżej wskaźników, Rankingu Moja Polis oraz Raportu o polskich metropoliach 2015 wynika, że w Lublinie występuje dość wysoki poziom kapitału społecznego w porównaniu z innymi miastami w Polsce. Wskaźniki dotyczące liczby fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz wskaźniki liczby wypożyczeń księgozbioru na jednego czytelnika plasuje Lublin w średniej dla województwa oraz kraju. Niepokoić mogą jedynie wskaźniki dotyczące frekwencji wyborczej, które znajdują się na poziomie niższym niż średnia dla województwa oraz kraju. Jednocześnie w Rankingu Moja Polis w grupie 39 miast powyżej 100 tys. mieszkańców, Lublin został sklasyfikowany na 10 pozycji. Z Raportu o polskich metropoliach 2015 przygotowanym przez PwC wynika z kolei, że przy średnim poziomie dla 12 metropolii równym 100, łączny Kapitał Ludzki i Społeczny Lublina oszacowany został na 95,8. Do silniejszych stron miasta autorzy Raportu zaliczają aktywność społeczną obywateli i wysoki poziom wykształcenia mieszkańców. Zgodnie z Raportem, Lublin to prężnie działający ośrodek akademicki Polski wschodniej. Zdaniem firmy PwC, istotnym wyzwaniem miasta jest relatywnie wysokie (jak na średnią dla 12 największych metropolii) bezrobocie, szczególnie wśród młodzieży, oznaczające, że potencjał ludzki nie jest w pełni wykorzystany. Miasto powinno także z większym zdecydowaniem zwrócić się w stronę prywatnych przedsiębiorców i dalej wsłuchiwać się w ich potrzeby, aby zwiększać liczbę zakładanych przedsiębiorstw. Szansą na redukcję bezrobocia mogą być również unijne

programy i fundusze, czego przykładem jest realizowany obecnie przez Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie projekt „Outplacement – dla oświaty”. Młode i aktywne społeczeństwo Lublina może okazać się receptą na sukces miasta w przyszłości³⁷.

Bibliografia

1. Bierwiazonka K., Nawrocki T., Szczepański M.: Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów. WUŚ, Katowice 2008.
2. Blokland T., Savage M.: *Networked Urbanism: Social Capital in the City*. Routledge, New York 2016.
3. Bokajło W.: Amerykańskie korzenie kapitału społecznego, [w:] Klimowicz M., Bokajło W. (red.): *Kapitał społeczny – inspiracje, impresje, operacjonalizacja*. CeDeWu, Warszawa 2010.
4. Działek J.: Kapitał społeczny – ujęcia teoretyczne i praktyka badawcza. *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr 3(45), 2011.
5. Frąckiewicz L., Rączaszka A.: *Kapitał społeczny*. AE, Katowice 2004.
6. Fukuyama F.: *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*. PWN, Warszawa-Wrocław 1997.
7. Fukuyama F.: *Social Capital and Civic Society*. IMF Working Paper, 2000.
8. Fukuyama F.: *Kapitał społeczny*, [w:] Harrison L.E., Huntington S.P. (eds.): *Kultura ma znaczenie*. Zysk i S-ka, Kraków 2003.
9. Januszek H.: *Kapitał społeczny – aspekty teoretyczne i praktyczne*. AE, Poznań 2004.
10. Kostro K.: *Kapitał społeczny w teorii ekonomicznej*. „Gospodarka Narodowa”, nr 7-8, 2005.
11. Kozłowski P.: *Gospodarka nieformalna w Polsce*. INE PAN, Warszawa 2004.
12. Libertowska A.: *Kapitał społeczny w zarządzaniu wartością przedsiębiorstwa*. Wybrane aspekty. „Economics and Management”, nr 2, 2014.
13. Pawłowska E.: *Kapitał społeczny – diagnoza i pomiar*. *Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie*, z. 63a. Politechnika Śląska, Gliwice 2012.
14. Pogonowska B.: *Kapitał społeczny – próba rekonstrukcji kategorii pojęciowej*, [w:] Januszek H. (red.): *Kapitał społeczny – aspekty teoretyczne i praktyczne*. Akademia Ekonomiczna, Poznań 2004.
15. Putnam R.D.: *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Znak, Warszawa-Kraków 1995.

---

³⁷ Ibidem, s. 15.

16. Putnam R.D.: *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
17. Raport o polskich metropoliach 2015, PwC 2015, <http://www.pwc.pl/pl/publikacje/2015/raport-o-polskich-metropoliach-2015.html>, 30.09.2016.
18. Fazlagic J. (red.): *Raport Kapitał społeczny i zaufanie w polskim biznesie 2015*. Warszawa 2015.
19. *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2008.
20. Rymsza A.: *Klasyczne koncepcje kapitału społecznego*, [w:] Kaźmierczak T., Rymsza M. (red.): *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna*. Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 2007.
21. Sabatini F.: *Does Social Capital Improve Labour Productivity in Small and Medium Enterprises?* La Sapienza, Roma 2006.
22. Sierocińska K.: *Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy*. *Studia Ekonomiczne*, Nr 1(I,XVIII), 2011.
23. *Społeczna gmina. Ranking aktywności społecznej w samorządach*. Wspólnota Moja Polis, Agata Miazga, Piotr Teisseyre, <http://www.wspolnota.org.pl/>.
24. *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2013.
25. Szacki J.: *Historia myśli socjologicznej*. PWN, Warszawa 2007.
26. Sztadynger J.J.: *Rodzinny kapitał społeczny a wzrost gospodarczy w Polsce*. „*Ekonomista*”, nr 2, 2009.
27. Sztadynger J.: *Wzrost gospodarczy a kapitał społeczny, prywatyzacja i inflacja*. PWN, Warszawa 2005.
28. Theis M.: *Krewni – znajomi – obywatele. Kapitał społeczny a lokalna polityka społeczna*. Adam Marszałek, Toruń 2007.
29. *Understanding and Measuring Social Capital: a Multidisciplinary Tool for Practitioners*, Vol. I. World Bank, 2002.